

A KAMARAÉNEKES

HÁROM JELENET

GYÖRFFY MIKLÓS FORDÍTÁS A

SZEMÉLYEK

GERARDO, *cs. és kir. kamaraénekes*

HELENE MAROWA

DÜHRING *professzor*

MISS ISABEL COEURNE

MÜLLER *szállodás*

SZÁLLODAI INAS

LIFTESFIÚ

EGY ZONGORATANÁRNŐ

Szín

Szalon jellegű szoba egy szállodában. Középső ajtó, oldalbejáratok. Balra elől ablak súlyos, összehúzott függönnyel. Jobbra zongora. A zongora mögött japán paraván, amely eltakarja a kandallót. Nagy, nyitott bőröndök hevernek szanaszét, hatalmas babérkoszorúk a foteloknak támasztva. Rengeteg virágcsokor mindenfelé a szobában. Egy rakás csokor a zongorán hever egymásra halmozva. Jobb és bal oldal a nézőtér felől értendő.

ELSŐ JELENET

Egy szállodai inas, aztán egy liftesfiú

INAS *(bejön a szomszéd szobából egy nagy halom ruhával, és bepakolja őket az egyik nagy bőröndbe. Kopogtatnak, erre felegyenesedik)* Tessék?... Szabad!

LIFTESFIÚ Egy nőszemély van odalent, és kérdezteti, hogy a kamaraénekes úr itthon van-e.

INAS Nincs itthon.

A liftesfiú el

(Bemegy a szomszéd szobába, és egy nagy halom ruhával jön vissza. Mivel kopogtatnak, félrerakja a ruhákat, és az ajtóhoz megy) Na, ki az már megint? (Kinyitja az ajtót, és átvesz három vagy négy nagy virágcsokrot, előrejön velük, és óvatosan a zongorára helyezi őket; megint nekilát a csomagolásnak; kopognak, az ajtóhoz megy, kinyitja, csomó mindenféle színű levelet vesz át, előrejön velük, és a címeket vizsgálgatja) „Mister Gerardo.” „A kamaraénekes úrnak.” „Monsieur Gerardo.” „Gerardo Esqu.” „A Nagyságos Úrnak.” Ez a szobalány! „Cs. és kir. kamaraénekes úrnak.” *(A leveleket egy csészébe teszi, és tovább csomagol)*

MÁSODIK JELENET

Gerardo, az inas, később a liftesfiú

GERARDO Még nincs készen a csomagolással? Mennyi idő kell magának a csomagoláshoz?

INAS Azonnal készen vagyok, kamaraénekes úr.

GERARDO Csak gyorsan. Még dolgom van. Hadd lássam. *(Belenyúl az az egyik bőröndbe)* Szentséges ég! Nem tudja, hogyan kell egy nadrágot összehajtani? *(Kiveszi a ruhadarabot)* Ezt nevezi csomagolásnak? Nézzon csak ide, tanulhat még tőlem. Magának ezt jobban kellene

tudnia nálam. Így kell megfogni egy nadrágot. Aztán itt fenn bekapcsolja. Aztán megfogja ezt a két gombot. Látja ezt a két gombot, ez a fontos; aztán... feszesre húzza. Így! Látja! Aztán... kettéhajtja a nadrágot. Látja, így! Így megtartja a nadrág a formáját akár száz esztendeig is!

INAS *(nagyon tisztelettudóan, lesütött szemmel)* A kamaraénekes úr talán szabó volt valamikor?

GERARDO Micsoda?! Az aztán nem... Szamár!! *(Odaadja neki a nadrágot)* Fogja és csomagolja be, de gyorsan!

INAS *(a bőrönd fölé hajolva)* Levelek is jöttek a kamaraénekes úrnak.

GERARDO *(jobb felé indulva)* Igen, már láttam őket.

INAS És virágok is!

GERARDO Igen, igen. *(Kiveszi a leveleket a csészéből, és a zongora előtt egy fotelba veti magát)* Csak, az isten szerelmére, azzal törődjön most, hogy mielőbb elkészüljön!

Az inas kimegy a szomszéd szobába

GERARDO *(felbontja a leveleket, sugárzó, mosolygó dbrázattal átfutja, majd összegyűri, és a karosszék alá dobálja őket. Az egyik levelet fémhangon olvassa)* „... hogy öné, istenemé lehessenek! Mibe kerül az önnek, hogy örök életemre végtelenül boldoggá tegyen! Gondolja meg...” *(Magában)* Mindenható ég! Holnap este a Trisztánt énekeljem Brüsszelben, mikor már egy hangot se tudok! Egy árva hangot se! *(Az órára néz)* Fél négy. Még háromnegyed óra.

Kopognak

Szszszabad!

LIFTESFIÚ *(egy kosár pezsgőt cipel be)* Ezt a kamaraénekes úrnak...

GERARDO Mi ez? Ki van odalent?

LIFTESFIÚ Ezt a kamaraénekes úr szobájába küldték.

GERARDO *(felemelkedve)* Mit akarsz? *(Elveszi tőle a kosarat)* Köszönöm.

A liftesfiú el

GERARDO (*előrecipeli a kosarat*) Jóságos isten, mit csináljak ezzel!
(*Elokvassa a mellékelt kártyát, és kiszól*) Georg!

INAS (*a karjában nagy halom ruhával jön a szomszéd szobából*) Nincs több, kamaraénekes úr. (*Szétosztja a ruhákat a különböző bőröndökben, és bezárja őket*)

GERARDO Jó. Senkinek sem vagyok itt!

INAS Értettem, kamaraénekes úr.

GERARDO Senkinek!

INAS A kamaraénekes úr nyugodt lehet. (*Odaadja neki a bőröndkulcsokat*) A kulcsok, kamaraénekes úr.

GERARDO (*zsebre vágja a kulcsokat*) Senkinek!

INAS Azonnal leviszik a bőröndöket. (*El akar menni*)

GERARDO Várjon...

INAS (*visszajön*) Kamaraénekes úr...

GERARDO (*borravalót ad neki*) Senkinek!!

INAS Köszönöm alássan! (*El*)

HARMADIK JELENET

GERARDO (*egyedül, az órájára néz*) Félóra. (*Előkeresi a zongorán a virágok alól a „Trisztán” zongorakivonatát, és fel-alá járkálva félhangon énekel*)

*Izolda! Szerelmem! Enyém vagy?
Újra az enyém? Érinthetlek-é?*

Köszörüli a torkát, két tercet fog a zongorán, és újból kezdi

*Izolda! Szerelmem! Enyém vagy?
Újra az enyém?...*

(*Köszörüli a torkát*) Micsoda pokoli levegő!

Énekel

Izolda! Szerelmem!...

Mintha ólom nyomná minden idegszálamat! Levegőt! Levegőt!
(Átmegy balra, és a függönyön a húzózsínórt keresi) Hol van már, na?
 A másik oldalon. Itt! *(Hirtelen félrerántja a függönyt, és mikor Miss
 Coeurne-t pillantja meg maga előtt, halk kétségbeeséssel elfordítja a fejét)*
 Jóságos gondviselés!

NEGYEDIK JELENET

Miss Coeurne, Gerardo

MISS COEURNE *(tizenhat éves, félhosszú ruhában, kibontott szőke hajjal,
 egy csokor piros rózsával a kezében, angolos akcentussal beszél, Gerardo-
 nak határozottan a szemébe néz)* Kérem, ne küldjön el.

GERARDO Hát mi mást tehetnék magával? Isten látja lelkemet, nem kértem, hogy ide jöjjön. Igazságtalan, kisasszony, ha zokon veszi tőlem, de holnap este énekelnem kell! Elárulom magának, azt hittem, ez a félóra az enyém lehet. Az imént még külön is meghagytam, hogy bárki legyen is az, be ne bocsássák hozzám.

MISS COEURNE *(előrelép)* Ne küldjön el. Tegnap hallottam önt a Tannhäuserben, és csak ezeket a rózsákat hoztam önnek!

GERARDO És?... Na és?

MISS COEURNE Magamat!... Nem tudom, jól mondom-e.

GERARDO *(megragadja egy szék támláját, rövid tusakodás után a fejét rázva)* Ki maga?

MISS COEURNE Miss Coeurne.

GERARDO Aha.

MISS COEURNE Még nagyon buta vagyok.

GERARDO Azt tudom. De jöjjön csak ide, kisasszony *(leül egy fotelba, és a térde közé vonja Miss Coeurne-t)*, beszéljünk olyan komolyan, ahogy röpké életében még nem beszéltek magával, pedig, úgy látszik, nagy szüksége lenne rá. Amiért művész vagyok... kérem, értsen meg jól; maga... maga hány éves?

MISS COEURNE Huszonkettő.

GERARDO Maga tizenhat éves, legföljebb tizenhét. Öregíti magát néhány évvel, hogy kívánatosabbnak lássék előttem. Nos?... Maga még nagyon buta. És nekem művészi mivoltomban igazán nem kötelességem, hogy magát, kisasszony, a butaságából kigyógyítsam! Ne is haragudjon rám ezért. Nos? Miért bámul most maga elé?

MISS COEURNE Azért mondtam, hogy még nagyon buta vagyok, mert itt Németországban ezt nagyra becsülik a fiatal lányoknál.

GERARDO Én nem vagyok német, gyermekem, de...

MISS COEURNE Nos? Egyáltalán nem vagyok olyan buta.

GERARDO Elvégre én sem vagyok gyereklány! Helytelen a kifejezés, érzem, hiszen... akárhogy is, maga nem gyerek már...

MISS COEURNE Nem, hál' istennek! Most nem!

GERARDO De lássa, tisztelt kisasszony... maga teniszezhet, korcsolyázhat, kerékpározhat, kirándulhat a barátnőivel, úszhat, lovagolhat, táncolhat. Egyszóval megvan mindene, amit egy fiatal lány csak kívánhat. Mit keres akkor itt nálam, kisasszony?!

MISS COEURNE Mert utálok mindezt, és rettentő unalmasnak tartom.

GERARDO Ebben igaza van; ezt nem vitatom. Én magam, ezt őszintén megvallhatom magának, a másik oldaláról ismerem az életet. De gyermekem, én férfi vagyok, és harminchat éves. Eljön az idő, amikor maga is igényli majd a tartalmasabb életet. Csak legyen két évvel idősebb, bizonyosan akad majd valaki magának, és nem kell itt nálam, olyasvalakinél, aki... nem hívta magát, és akit nem ismer közelebbről, mint ahogy... egész Európa ismeri, a függöny mögé bújnia, hogy a... magasztosabb oldaláról izlelje meg az életet.

Miss Coeurne mélyen felsóhajt

Nos? Fogadja szívből jövő, hálás köszönetemet a rózsákért! (*Megszorítja a kezét*) Beéri mára ennyivel?

MISS COEURNE Még sohasem gondoltam férfira, mióta a világon vagyok, míg meg nem láttam tegnap önt Tannhäuserként a színpadon. És meg is ígérem önnek...

GERARDO Ó, ne ígérjen nekem semmit, gyermekem! Mit érhetek én azzal, amit most maga meg akar ígérni nekem? Egyedül maga vallhatná kárát. Látja, úgy beszélek magával, hogy a legszeretőbb apa sem beszél-

hetne nagyobb szeretettel. Adjon hálát Istennek, hogy meggondolatlan-sága nem más művész kezébe juttatta. (*Megszorítja a kezét*) Vonja le ebből a tanulságot egy életre, és elégedjék meg ennyivel.

MISS COEURNE (*zsebkendőjébe rejtve az arcát, inkább magában, de könnyek nélkül*) Olyan csúnya vagyok?!

GERARDO Csúnya? – Csúnyának ezért még nem csúnya! Fiatal és meggondolatlan! (*Idegesen felkel, átmegy jobbra, visszajön, átkarolja a lányt, és megfogja a kezét*) Ide hallgasson, gyermekem! Hát csúnya volna azért, mert énekelnem kell, mert hivatásomra nézve művész vagyok?! Ez mindjárt azt jelenti, hogy csúnya vagyok, csúnya vagyok; mehetek, ahová akarok! De mikor éppen ugrásra készen állok, hogy holnap este a Trisztánt!... Ne értsen félre, de azért, mert énekes vagyok, még igazán nem kötelességem, hogy igazoljam a maga ifjonti frissességét és szépségét. Mindjárt csúnya volna ezért, gyermekem? Forduljon más férfiakhoz, akik nem ilyen elfoglaltak! Feltételeznék rólam, kisasszony, hogy ilyesmit mondanék magának valaha is az életemben?!

MISS COEURNE Nem mondja, de gondolja.

GERARDO De mondja meg, kérem, csak azt az egyet! Ne azt firtassa, mit gondolok magáról; ebben a pillanatban ez egyáltalán nem számít. Biztosítom róla, és kérem, higgye el nekem művészi becsületszavamra, mert őszintén beszélek: én, sajnos, olyan ember vagyok, aki nem nézheti, ha szenved bárminő teremtmény, legyen az mégoly nyomorult. (*Vizsgálja a lányt, de méltósággal*) És magát, gyermekem, magát őszintén sajnálom; biztosíthatom róla, miután olyannyira leküzdötte leányi méltóságát, hogy itt várt rám. De számoljon csak, kisasszony, az életkörülményeimmel! Számoljon egyszerűen csak az időmmel! Tegnap legalább kétszáz, de lehet, hogy háromszáz csinos, szeretetre méltó, fiatal, magakorabeli fiatal lány látott Tannhäuser szerepében a színpadon. Mármost mi lenne, ha e lányok mindegyike ugyanazokkal az igényekkel lépne fel, mint maga? Mi az ördög lenne akkor az éneklésemmel? Mi lenne a hangomból? Hová jutna a művészetem?

Miss Coeurne egy karosszékre rogy, eltakarja az arcát, és sír

(*Ráül a szék karfájára, a lány fölé hajol, barátságosan*) Vétkezik, gyermekem, ha sír amiatt, hogy még fiatal. Az egész élet maga előtt áll

még. Legyen türelmes. Sőt, inkább boldog. Milyen szívesen kezdené a magunkfajta újra előlről az egészet, még ha művész is! Kérem, ne legyen hálátlan, amiért tegnap hallott. Engedje el nekem ezt a szomorú utójátékot. Én vagyok a hibás, hogy belém szeretett? Mindenki ez történik. Hiszen erre való vagyok. Az impresszárióm megköveteli, hogy ilyen fenségesen mutakozzam a közönségnek. Az éneklés egymagában nem ér célt. Tannhäuserként csak így jelenhetek meg. Legyen jó, drága gyermekem. Hagyja meg nekem azt a néhány pillanatot, amim van még holnapra.

MISS COEURNE (*felkel, felszárítja a könnyeit*) El sem tudom képzelni, hogy más lány ugyanígy cselekedett volna, mint én.

GERARDO (*az ajtó felé terelve*) Persze, gyermekem, hogyne...

MISS COEURNE (*szelíden ellenállva, zokogva*) Legalábbis nem... ha...

GERARDO Ha az inasom nem odalent állna!

MISS COEURNE (*mint fenn*) ... ha...

GERARDO Ha az a lány olyan csinos és üde, mint maga!

MISS COEURNE (*mint fenn*) ... ha...

GERARDO Ha csak egyetlenegyszer is hallott a Tannhäuserben!

MISS COEURNE (*újból kitörve*) Ha olyan tisztességes, mint én!

GERARDO (*a zongorára mutatva*) Akkor búcsúzóul nézze meg, gyermekem, a virágokat. Legyen ez figyelmeztetés arra az esetre, ha még egyszer kísértésbe esne, hogy beleszeressen egy énekesbe. Nézze csak, milyen frissek még. Hagyom elhervadni, tönkremenni őket, vagy... odaajándékozom a portásnak. És nézze ezeket a leveleket. (*Kivesz egy marék levelet a tálból*) Egyikük íróőjtét sem ismerem; nem kell aggódnia. Rábízom őket a sorsukra. Mi mást tehetnék! De higgye el nekem, a maga kedves, ifjú barátnői mind köztük vannak.

MISS COEURNE (*kérlelve*) Well, soha többé nem bújok el. Soha többé nem teszek ilyet...

GERARDO De az időm, gyermekem! Ha nem készülnék éppen elutazni! Mondtam már, hogy sajnálom magát! De huszonöt perc múlva indul a vonatom. Mit akar még!?

MISS COEURNE Egy csókot.

GERARDO (*felszökken*) Tőlem?

MISS COEURNE Yes.

GERARDO (*átkarolja a lány derekát, méltósággal, de barátságosan*) Maga

lealacsonyítja a művészetet, gyermekem. Igazán azt képzeled, hogy ezért fizetnek engem arannyal? Legyen csak előbb idősebb, és tanulja meg kicsit jobban tisztelni azt a szemérmes istennőt, akinek én az életemet és munkámat szenteltem. Nem is tudja, kire gondolok?

MISS COEURNE Nem.

GERARDO JÓ. *(Az asztal mögé megy, és aláír egy fényképet)* Próbáljon meg inkább az opera iránt érdeklődni, nem pedig a férfiak iránt, akik a színpadon fellépnek. Ki tudja, talán nagyobb gyönyörúsége telik majd benne.

MISS COEURNE *(magában)* Még túl fiatal vagyok.

GERARDO Áldozza magát a zenének! *(Előrejön, és odaadja neki a fényképet)* Még túl fiatal, de talán mégis sikerül. Ne az énekest lássa bennem, hanem egy magasztos mester méltatlan eszközét. Nézzen körül a környezete férjes asszonyai között: mindnyájan wagneriánusok! Tanulmányozza a szövegeit, és próbálja átérezni a vezérmotívumait. Ez megóvjá majd az illetlenségektől.

MISS COEURNE I thank you.

GERARDO *(kikiséri, és kimenet megnyomja a csengőt. Visszajön, és kezébe veszi a zongorakivonatot; átmegy balra)*

Kopognak

Tessék!

ÖTÖDIK JELENET

Gerardo, a szállodai inas

INAS *(líhegve, lélekszakadva berohan)* Parancsára, kamaraénekes úr.

GERARDO A kapunál áll?

INAS Pillanatnyilag nem.

GERARDO Veszem észre – szamárr! De nem enged fel senkit, ugye?

INAS Három hölgy volt itt, és a kamaraénekes urat keresték.

GERARDO Ne merészelje egyiket se fölengedni – akármit mond!

INAS És aztán ezek a levelek jöttek.
GERARDO Jó, rendben.

A szállodai inas a leveleket a tálba teszi

GERARDO Ne merészelje egyiket se fölengedni!

INAS *(az ajtóban)* Igenis, kamaraénekes úr!

GERARDO Még akkor se, ha élethossziglani életjáradékot ígér érte!

INAS Igenis. *(El)*

HATODIK JELENET

GERARDO *(egyedül, megpróbál énekelni)*

Izolda! Szerelmem! Enyém vagy?...

Megérteném, ha végre elégük lenne belőlem a nőknek! De annyi van belőlük! Én meg egyedül vagyok. Mindenki hordja a maga igáját, mert hordania kell! *(Odamegy a zongorához, és két tercet fog)*

HETEDIK JELENET

Gerardo, Dühring professzor, aztán egy zongoratanárnő. Dühring professzor hetvenéves, talpig feketében, hosszú, fehér szakáll, bortól vörös sasorr, aranykeretes pápaszem, gérokk és cilinder, hóna alatt egy opera partitúrájával, kopogtatás nélkül lép be

GERARDO *(hátrafordul)* Mit akar?!

DÜHRING Kamaraénekes úr, én... két...

GERARDO Hogy jött be ide?!

DÜHRING Két óra hosszat leselkedtem lenn a járdán, kamaraénekes úr.

GERARDO *(eszébe jut)* Aha, ön az...

DÜHRING Két teljes órán át álltam lenn a járdán. Mi mást tehettem volna!

GERARDO De drága, jó uram, nem érek rá.

DÜHRING Nem akarom én most eljátszani önnek végig az egész operát.

GERARDO Nincs is már annyi időm...

DÜHRING Nincs ideje! Mit szólnak akkor én! Ön harmincéves. Nézze, uram, önnek szerencséje volt a művészetben. Ön még élheti az életét éppen elég soká, ön előtt áll még az egész. Csak a szerepét hallgassa meg az operából. Hiszen megígérte, mikor idejött.

GERARDO Mit segít az rajtam! Nem vagyok én a magam ura...

DÜHRING Kérem, uram, kérve kérem, könyörgök, uram! Lássan csak, egy aggastyán térdel itt ön előtt, aki nem ismert mást a világon, csak a művészetét. Tudom, mit válaszol erre mint olyan fiatalember, aki mintha angyalszárnyakon emelkedett volna a magasba. Nem szabad keresni a szerencsét, ha azt akarjuk, hogy ránk találjon. Gondolja, hogy ha ötven éven át egyetlen gondolata volt csak az embernek, elfeledkezett volna valamilyen emberi eszköz felhasználásáról? Frivollá lesz az ember, aztán újra megkomolyodik; volt törtető, volt könnyelmű gyerek, és aztán megint komoly művész lesz – nem becsvágyból, nem meggyőződésből, hanem mert nem tehet mást, mert erre átkozza és kárhóztatja valamely kegyetlen mindenhatóság, melynek kellemes áldozat teremtményeinek egy életen át tartó haláltusája. Kellemes áldozat, mondom én, mert a magunkfajta éppoly kevésbé lázadozik művészsorsa ellen, ahogy a nőbolond nem lázad a csábítója ellen, az ostorozott kutya nem lázad a gazdája ellen.

GERARDO *(kétségbeesetten)* Tehetetlen vagyok...

DÜHRING Lássan, kedves uram, az ókori tirannusok, tudja, akik mulatságból szép lassan halálra kínozták a rabszolgáikat, azok gyermekek, ártatlan, jámbor angyalkák voltak a mennyei gondviseléshez képest, amely ezeket a tirannusokat a maga képére akarta formálni!

GERARDO Hiszen én tökéletesen értem önt...

DÜHRING *(miközben Gerardo többször is hiába próbálja félbeszakítani, követi őt a szobában, és újra meg újra elállja előle az ajtóhoz vezető utat)* Nem ért ön engem. Nem érthet meg. Honnan is venné az időt, hogy megértsen? Ötvenévnnyi meddő munkát, uram, nem érthet meg az, aki a szerencse dédelgetett gyermeke, mint ön. De megpróbálok hozzávetőleg fogalmat adni róla önnek. Nézze, én már öreg vagyok ahhoz, hogy öngyilkos legyek. Az ilyesmit huszonöt évesen követi el

az ember, és akkor én elmulasztottam. Nekem most már végig kell élnem az életet, már nem biztos a kezem. De mire képes még az ember az én koromban? Azt kérdi tőlem, hogyan jutottam be ide? Inasát a szálloda bejárata elé állította. Nem próbáltam meg besurranni mellette, tudom ötven éve, hogy azt mondaná: az úr nincs itthon. De két óra hosszat itt lenn a sarkon álltam az esőben a partitúrámmal, míg egy pillanatra föl nem ment. Akkor utánamentem, és miközben ön itt benn beszélt velem, elrejtöztem a lépcsőházban – hogy hol, nem szükséges megmondanom. És mikor újra lement, bejöttem. Ezt teszi az ember az én koromban olyasvalakivel szemben, aki az unokája lehetne. Kérem, uram, kérem, uram, könyörgök, ne hagyja, hogy ez a pillanat is hiábavalóan múljon el felettem, még ha egy napjába, még ha egy egész hetébe kerül is önnek. Hiszen az ön javáról is szó van. Egy héttel ezelőtt, mikor ide érkezett a vendégszereplésre, azt ígérte, hogy meghallgatja az operámat; és azóta mindennap itt voltam. Vagy próbája volt, vagy hölglátogatója. És most elutazni készül, és én öreg ember létemre hiába töltöttem volna egy hetet az utcán! Holott csak egyetlen szavába kerülne: Eléneklek a Hermann! Akkor előadják az operát. És akkor hálát ad Istennek, hogy ilyen tolakodó voltam, mert ön énekli ugyan Siegfriedet, énekli Florestant, de hálásabb szerep, éppen az ön eszközeinek hálásabb szerep, mint a Hermann, nincs a repertoárjában. Akkor aztán nagy rivalgással kirántanak engem a sötétből, és talán lesz még alkalmam, hogy megadjam a világnak legalább egy részét annak, amit megadhattam volna, ha nem taszít el magától, mint valami bélpoklost. De a viaskodásom nagy anyagi hozama mégiscsak önnek jut...

GERARDO *(végül nekitámaszkodott a kandallónak, és miközben jobb kezével a márványlapon dobol, úgy látszik, észrevett valamit a paraván mögött. Miután kíváncsian tájékozódott, hirtelen kinyújtja a kezét, és egy szürke ruhás zongoratanárnőt húz elő, és kinyújtott kézzel a gallérszárnál fogva kivezeti a zongora előtt a középső ajtón. Miután becsukta mögötte az ajtót, Dühringhez)* Csak folytassa, kérem, nyugodtan!

DÜHRING Lássá, évente tíz hitvány újdonságot mutatnak be, amelyek már a második előadás után lehetetlenné válnak, és tízévente egyet, amely maradandónak bizonyul. És ez az opera jó, ez színpadképes, ez kasszasiker. Ha óhajtja, mutathatok leveleket Lisztől, Wagnertől,

Rubinsteintől, amelyekben ezek az urak, mint valami magasabb rendű lényre, úgy pillantanak fel rám. Miért nem adták elő mégis mindmáig ezt az operát? Mert nem forgolódom a piacon. Mondhatom önnek, olyan ez, mint amikor egy fiatal lány három éven át tündököl a bálkon, de közben elfelejt jegyességet kötni. Új nemzedék jön. És ön ismeri a nemzeti színházainkat. Erődítmények ezek, mondhatom, amelyekhez képest Metz vagy Rastatt védőművei fűvészszelencék csupán. Inkább kiásnak tíz hullát, semhogy egyetlen elevent bebocsásanak. És e várfalakon nyújtsa ki ön értem a kezét. Ön harmincévesen is belül van, én öreg ember létemre is kívül. Önnek egy szavába kerül, hogy bebocsássonak, én meg hiába rontok neki a falnak galambősz fejemmel. Ezért vagyok itt (*nagyon szenvedélyesen*), és ha ön nem szörnyeteg, ha a siker nem ölte ki önből a művészi együttérzés utolsó szikráját, akkor meg kell hallgatnia.

GERARDO Egy hét múlva válaszolok. Eljátszom az operáját. Adja ide.

DÜHRING Ehhez már öreg vagyok, kamaraénekes úr. Az ön időszámítása szerint egy hét múlva én már rég a föld alatt leszek. Ebben már volt részem elégszer. (*Öklével a zongorára sújt*) Hic Rhodus, hic salta! Nézze, öt évvel ezelőtt az intendánsunkhoz, Zedlitz grófhhoz fordulok. Mit hoz nekünk, drága, jó professzor uram? – Egy operát, excellenciás uram. – Nocsak, írt egy új operát. De hisz ez pompás. – Excellenciás uram, nem írtam új operát. Régi operát írtam. Tizenhárom évvel ezelőtt írtam ezt az operát. – Nem ez volt az, hanem a „Maria de’ Medici” című operám. – És miért nem hozta el nekünk? Hiszen valami újat keresünk. A régiekkel már nem húzhatjuk tovább. A titkárom végigutazza az összes színházat, és nem talál semmit, ön pedig, aki itt él, előkelő világmegvetéssel megvonja tőlünk az alkotását! – Excellenciás uram, mondom, én nem vonok meg semmit senkitől, az ég a tanúm rá. Tizenhárom évvel ezelőtt benyújtottam az operámat az ön elődjének, Tornow grófnak, és három év múltán nekem magamnak kellett érte mennem az intendánsi hivatalba, anélkül, hogy valaki is bepillantott volna. – Akkor hát hagyja itt most nekünk, drága professzor úr. Legkésőbb egy hét múlva megkapja rá a választ. – És azzal elveszi a hónom alól a partitúrám, és – zutty! – behajítja a legalsó fiókba, és ott van még ma is! Ott hever még ma is, uram! Én, ősz hajú gyermek, meg azt mondom még otthon a Grétimnek: új opera kell

a színházban. Ez már annyi, mintha elő is adták volna! – Eltelik egy év, és ő elköltözik örökre – az egyedüli, aki az operám keletkezése idején még mellettem volt. (*Zokog, és a könnyeit szárogatja*)

GERARDO Igazán mérhetetlenül sajnálom, de...

DÜHRING Ott hever még ma is!

GERARDO Ön talán csakugyan az az ősz gyermek, akinek mondja magát. Igazán kétlem, hogy segíthetnék önnek.

DÜHRING (*tombolva*) De azt elnézheti, hogy egy magamfajta aggastyán ott jajveszékkel ugyanazon az úton, amelyen ön diadalmámban száll a nap felé! Holnap talán ön térdepel majd énelöttem, és dicsekszik, hogy ismer engem, de ma szomorú tévedés önnek egy alkotóművész gyötrelmes hörgése, és aranyéhségében egy félórával is fukarkodik, pedig annyi is elég volna, hogy láncaimtól megszabadítson!

GERARDO Tessék, játsszék, uram! Jöjjön!

DÜHRING (*leül a zongorához, kinyitja a partitúráját, és leüt két akkordot*)

Nem, nem így van. Már nem tudom rendesen elolvasni. (*Leüt három akkordot, aztán továbblapoz*) Ez a nyitány, ezzel nem akarom feltartani. Ez itt, nézze csak, az első jelenet... (*Leüt két akkordot*) Itt ön az atyja halálos ágyánál áll! Egy pillanat; el kell igazodnom előbb...

GERARDO Lehet, hogy tökéletesen igaza van. Mindenesetre csalódik, ha sokat vár a helyzetemtől.

DÜHRING (*zavaros zenekari részletet játszik, és mély recsegő hangon énekel hozzá*)

*A halál, itt a kastélyban is,
A halál, nemcsak a kunyhókban!
Kicsit-nagyot lekaszál...*

(*Félbeszakítja magát*) Nem, ez a kórus. Ezt csak azért akartam eljátszani önnek, mert ez nagyon jó. Most ön következik. (*Folytatja a kíséretet, és csikorgó hangon énekl*)

*Mit megéltem ezidáig,
Szürkület volt. Álnok szellemek
vérem szívták, így bolyongtam.
A szemem könnytelen!
Hadd csókolom fehér hajad egyszer még...*

(Félbeszakítja magát) Nos? *(Mivel Gerardo nem válaszol, vad ingerültséggel)* Ezek a vérszegény, kopott mélazsenik, akik manapság minden elterpeszkednek! Csupa fennkölt technikájukkal húszéves korukra már sterilek, impotensek! Mesterdalnokok, filiszterlelkek, akár nyomorognak, akár hivatali méltóságok! Éhségüket a szakácskönyvből csillapítják, nem pedig a természetből! Szerencsésen ellesték tőle – naivítás! Haha! Olyan az íze, mint a fémbevonatú evőeszközé! Azzal kezdik, hogy művészetet csinálnak, ahelyett, hogy élnének! Művészeknek muzsikálnak, nem pedig éhes embereknek! Vak, korlátolt kérések! Ifjú aggastyánok, akiknek a csontjaiból Wagner napja kiszívta a velőt! *(Hevesen megragadja Gerardo karját)* Ha egy művész áll előttem, tudja, mijét ragadom meg először?

GERARDO *(ijedten hátrahőköl)* Na?

DÜHRING *(jobb kezével a bal kéz csuklóján az ütőeret megtapintva)* Akkor mindenekelőtt itt fogom meg! Ide nézzen, itt! És ha itt nincs semmije – kérem, hallgasson tovább. *(Lapoz)* Nem játszom végig a monológot. Elvégre nem érünk rá. Itt van ez, harmadik jelenet, az első felvonás vége. Itt hirtelen megjelenik a napszámosgyerek, aki önnel együtt nőtt fel a kastélyban. Hallgassa csak – miután ön a mélyen tisztelt anyja önnagyságától már elbúcsúzott. *(Gyorsan átfutva a partitúrát)* Ki vagy te, démon? – Szabad bejönnöm? – *(Gerardóhoz)* Ezt ő mondja! *(Tovább olvas)* Bärbel! – Én vagyok. Meghalt az atyád? – Ott fekszik. *(Játszik, és magas fejhangon énekel)*

*Gyakorta simogatá fürtimet,
Bárhol látott, nyájas volt velem.
Ó, jaj, ez már a halál,
A szeme, im, lehínyva már...*

(Félbeszakítja magát, nagy szemekkel Gerardóra nézve) Nos, zene ez?

GERARDO Lehet.

DÜHRING *(leüt két akkordot)* Nem különb ez, mint a „Säckingeni trombitás”?

GERARDO A bizalma arra kényszerít, hogy őszinte legyek. El nem tudom képzelni, hogy a közbenjárásom hogyan lehetne hasznára önnek.

DÜHRING Más szóval azt akarja mondani, hogy ez elavult zene.

GERARDO Ellenkezőleg! Inkább azt mondanám, hogy ez modern zene. DÜHRING Vagy hogy modern zene. Bocsásson meg, kérem, kamara-énekes úr, elszóltam magam. Az én koromban az ilyesmi megtörténik az emberrel. Az egyik intendáns azt írja: nem adhatjuk elő az operát, elavult zene; a másik meg azt írja: nem adhatjuk elő, modern zene. Magyarán ez egy és ugyanazt jelenti: nem kell nekünk az ön operája, mert ön mint zeneszerző számításba se jöhet.

GERARDO Én Wagner-énekes vagyok, uram, nem kritikus. Ha azt akarja, hogy előadják, legokosabb, ha azokhoz az uraságokhoz fordul, akiket azért fizetnek, mert tudják, mi jó és mi rossz. Ilyen dolgokban az én véleményemre éppoly kevésbé adnak, ebben biztos lehet, mint amennyire méltányolnak és nagyra becsülnék mint énekest.

DÜHRING Drága kamaraénekes uram, bizvást elhiheti, hogy én sem adok az ön véleményére! Mit törődöm én az ön véleményével! Hisz ismerem a tenoristákat. Én csak azért játszom el itt önnek az operát, hogy azt mondja: Eléneklek a Hermann! Eléneklek a Hermann!

GERARDO Ezzel ön nem megy semmire. Nekem azt kell csinálnom, amit kívánnak tőlem; erre szerződés kötelez. Álldogálhat akár egy hétig is lenn az utcán. Egy nappal több vagy kevesebb önnek már nem számíthat. Ha viszont én nem utazom el a legközelebbi vonattal, ezen a világon keresztet vethetek magamra. Legfeljebb egy másik világon szerződhetnek egy szerződésszegő énekest! Az én láncaim szorosabbak, mint a hintóba fogott ló hámja. Nem zárkózom el a vadidegen elől sem, ha anyagi segítséget kér, habár azt, amit az életem boldogságából a hivatásomnak feláldozok, évi ötszázezer frankkal sem lehet megfizetni. De ha a személyes szabadság legcsekélyebb megnyilvánulását kéri tőlem, akkor attól a rabszolgától, aki vagyok, máris többet kért a lehetségesnél. Nem énekelhetem el az ön Hermannját, amíg ön mint zeneszerző nem jöhet számításba.

DÜHRING Kérem, hallgassa tovább. Meglátja, megjön hozzá a kedve.

GERARDO (*begombolja a kabátját*) Ha tudná, mennyi mindenhez támad kedvem, amit meg kell tagadnom magamtól, és mennyi mindent kell elvállalnom, amihez az égvilágon semmi kedvem sincs! Nem is létezik számomra más, csak ez a két eshetőség. Ön világeletemben szabad ember volt. Hogy panaszkodhatik arra, hogy nincs ott a piacon! Miért nem megy ki a piacra?

DÜHRING A kufárok... a zshivaj... az aljasság... százszor is megpróbáltam.

GERARDO Azt kell tenni, amire képes az ember, s nem azt, amire nem képes.

DÜHRING Mindent meg kell tanulni.

GERARDO Azt kell megtanulni, amit meg tud tanulni az ember. Ki kezdesdik nekem arról, hogy nem így áll-e a dolog az ön kompozícióival is?!

DÜHRING Én komponista vagyok, kamaraénekes úr!

GERARDO Azt akarja mondani ezzel, hogy minden szellemi erejét az operairásra fordította?

DÜHRING Úgy van.

GERARDO És így természetesen arra már semmi ereje nem maradt, hogy az előadásokat is kijárja.

DÜHRING Pontosan.

GERARDO Azok a komponisták, akiket én ismerek, fordítva csinálják. Megírják az operáikat, és szellemi erőiket arra tartogatják, hogy kijárják az előadásukat.

DÜHRING Az ilyen művészeket nem irigylem.

GERARDO Ez kölcsönösségen alapszik, uram. Ezek az emberek számításba jönnek. Lennie kell valaminek az embernek. Nevezzen meg egyetlen híres embert, aki ne jött volna számításba! Ha nem komponista az ember, akkor hát valami más, és ezért még nem kell szerencsétlennek lennie senkinek. Mielőtt Wagner-énekes lettem, én is valami más voltam, és abban senki sem vonhatta kétségbe a rátermettséget, és én tökéletesen meg is voltam elégedve vele. Nem tőlünk függ, hogy mi a rendeltetésünk ezen a világon! Akkor előállhatna bárki! Tudja, mi voltam, mielőtt felfedeztek? Tapétázósegéd voltam. Tudja, mi az? (*Mutatja*) Tapétát ragasztottam a falra – csirizzel. Senki előtt sem titkoltam el alacsony származásomat. Mármost képzelje el, ha mint tapétázósegéd a fejembe vettem volna, hogy márpedig én, ha török, ha szakad, Wagner-énekes leszek! Tudja, mit csináltak volna **velem?**

DÜHRING Bolondokházába dugták volna.

GERARDO Éspedig teljes joggal. Aki nem elégszik meg azzal, ami, az világéletében nem viszi semmire. Az egészséges ember azt teszi, ami-

ben szerencséje van; ha nincs szerencséje, más pályát választ. Ön a barátainak az ítéletére hivatkozik. Nem nehéz olyanoktól elismerést kapni, akiknek ez nem kerül semmibe. Tizenötödik évem óta minden munkámért megfizettek, és szégyenemül róttam volna fel, ha valamit ingyen kellett volna elvégeznem. Ötvenévnvi meddő küzdelem! Hiszen ez a legönfejűbb embert is meg kellett volna győzze álmainak lehetlenségéről. Mit élvezett így az életéből? Bűnösen eltékozolta! Én soha semmi rendkívüli-re nem törekedtem; de arról az egyről biztosíthatom, uram, hogy soha annyi fölösleges időm nem volt kora gyermekkorom óta, hogy egy hétig az utcán álldogáljak. És ha arra gondolok, hogy öregkoromban rákényszerülnék – csak a magam nevében beszélek –, el nem tudom képzelni, honnan venném a bátorságot, hogy bárkinek is a szeme elé kerüljek.

DÜHRING Ilyen operával a kezemben! Hisz nem magamért teszem, a művészetemért teszem!

GERARDO (*gúnyosan nevet*) Ön túlbecsüli a művészetet, tisztelt uram! Higgye el nekem, a művészet valami egészen más, mint aminek az újságok feltüntetik.

DÜHRING Számomra a legmagasztosabb dolog a földön!

GERARDO Ez csak olyan emberek véleménye, akiknek, mint önnek, érdekükben áll érvényre juttatni ezt a nézetet. Egyébként senki sem hisz benne! Mi, művészek, a burzsoázia luxuscikkei vagyunk, akiknek megfizetésében ki-ki túltesz a másikon. Ha igaza volna önnek, hogyan lenne lehetséges olyan opera például, mint a „Walkür”, amely csupa olyasmiről szól, aminek leleplezésétől a közönség a lelke mélyén undorodik. De ha a Siegmundot éneklek, a legféltőbb anyák hozzák el tizenhárom és tizennégy éves leánykáikat. És a színpadon a leghatározottabb bizonyossággal érzem is, hogy a nézőtéren egy lélek sem törődik azzal, amit mi a színpadon eljátszunk. Ha az emberek figyelnének rá, kiszaladnának a színházból. Ezt is tették, amíg új volt az opera. Most már hozzászoktak, hogy ne vegyenek róla tudomást. Ugyanúgy nem veszik észre, ahogy a levegőt sem, amely elválasztja őket a színpadtól. Látja, ez az értelme annak, amit ön művészetnek nevez! Ennek áldozta ön élete ötven esztendejét! Nekünk művészeknek ellenben az a feladatunk, hogy ilyen vagy olyan ürüggyel estéről estére produkáljuk magunkat a fizető közönségnek. Az érdeklődés éppoly görcsösen

tapad magánéletünkre, mint fellépésünkre. Minden lélegzetvétellünkkel a közönségé vagyunk; és mert pénzért kelletjük magunkat, soha nem tudják, hogy még jobban istenítsenek-e, vagy még jobban megvessenek. Járjon csak utána, hányan voltak tegnap a színházban, akik az éneklésemre voltak kíváncsiak, és hányan azért, hogy megbámuljanak, ahogy a kínai császárt bámulnák meg, ha holnap itt teremne. Tudja, miben áll a közönség művészetigénye? Hogy bravózhasson, virágokat és koszorúkat dobálhasson, legyen pletykatémája, mutogathassa magát, sóhajtozhasson, alkalomadtán lovakat foghasson ki – ezek azok az igazi szükségletek, amelyeket én kielégítek. Ha nekem egy félmilliót fizetnek, akkor én ezzel egy légiónyi kocsist, író, masamódot, virágkereskedőt, kocsmárost juttatok kenyérhez. Kering a pénz. Kering a vér. A fiatal lányok eljegyzik magukat, a vénkisasszonyok férjhez mennek, a feleségek házibarátok karjaiba hullnak, a nagymamák pedig rengeteg pletykatémához jutnak. Szerencsétlenség és bűntények történnek. A pénztárnál halálra tipornak egy kisgyereket, egy nőnek ellopják a pénztárcáját, egy úr megőrül a színházban. Ezáltal az orvosok, az ügyvédek keresnek... (*Köhögési roham fogja el*) És így énekeljem holnap Brüsszelben a Trisztánt! Mindezt nem hiúságból mesélem el önnek, hanem hogy kigyógyítsam a rögeszméjéből. Egy ember jelentőségének a mértéke a világ, és nem az a belső meggyőződése, amelyet éveken át tartó töprengéssel alakít ki. Én sem álltam ki a piacra; felfedeztek. Nincsenek félreismeret zsenik. Nem vagyunk urai sorsunknak; az ember rabszolgának született!

DÜHRING (*ezalatt a partitúrájában lapozott*) Hallgassa meg, kérem, még a második felvonás első jelenetét. Parkos táj, tudja, mint azon a híres képen: *Embarquement pour Cythère*...

GERARDO De hiszen mondom önnek, hogy nem érek rá! És mit állapítsak meg ebből a pár kiszakított jelenetből?

DÜHRING (*lassan összerakja a partitúráját*) Ön, úgy látszik, mégsem ítél meg egészen helyesen, uram. Annyira ismeretlen nem vagyok én a világ előtt, mint önnek. Ismernek és emlegetnek. Épp elégszer említ maga Wagner is az írásaiban. És lássa, ha ma meghalok, holnap előadnak. Ez olyan biztos, mint az, hogy a zeném maradandó értékű. Írja is mindennap a berlini kiadóm: miért nem hal meg már végre!

GERARDO Én csak azt az egyet mondhatom önnek, hogy Wagner halála

óta sehol sem igénylik többé az új operát. Új zenével önnek eleve ellensége minden műintézet, minden művész és az egész közönség. Ha színpadra akar jutni, olyan zenét írjon, amely megtévesztésig hasonlít a maihoz; másoljon egyszerűen; lopkodja össze az operáját Wagner összes operájából. Akkor meglehetősen valószínűséggel számíthat rá, hogy előadják. Tegnap bombasikerem bizonyíthatja önnek, hogy a régi zene még évekig élél. És ebben éppen úgy gondolkozom, mint bármelyik művész, bármelyik intendáns és mint az egész fizető közönség. Miért verjem magamba fölöslegesen az ön új zenéjét, mikor olyan embertelen szenvedésembe került, míg a régit magamba vertem?!

DÜHRING (*odanyújtja Gerardónak remegő kezét*) Csak attól tartok, öreg vagyok már ahhoz, hogy megtanuljak lopni. Az ilyesmit fiatalon kell kezdeni, különben sohasem tanulja meg az ember.

GERARDO Ne sértődjék meg. De... tisztelt uram... ha... az a gondolat, hogy küzdenie kell az élettel... (*Nagyon gyorsan*) Tudniillik véletlenül ötszáz márkával többet kaptam...

DÜHRING (*nagy szemeket mereszt rá, majd hirtelen az ajtó felé indul*) Nem, nem, nagyon kérem, nem. Nagyon kérem, ki ne mondja. Nem, szó sem lehet róla! Nem azért jöttem ide. Nem, isten őrizz! Tudja, azt mondta egyszer egy nagy bölcs: „Szívük, az van!” Nem, kamaraénekes úr, nem azért akartam eljátszani önnek az operámat, hogy megzsaroljam. Annál kedvesebb nekem a gyermekem. Nem, kamaraénekes úr... (*A középső ajtón el*)

GERARDO (*az ajtóig kísérte*) Kérem. Nagyon örvendtem.

NYOLCADIK JELENET

GERARDO (*egyedül, visszajön és a pezsgőskosárral szemben egy székre rogy, a pezsgősüvegeket nézve*) Kinek hordom én össze ezt a sok pénzt? A gyerekeimnek? Mintha lennének gyerekeim! Öreg napjaimra? Mintha két év múlva nem lennék már elhasználódva! És akkor aztán ez járja:

*Mert óh, mert óh, mert óh,
Hol van már a faló?!*

KILENCEDIK JELENET

Gerardo, Helene Marowa, aztán a szállodai inas

HELENE (*ragyogó szépség, húszéves, utcai ruhában, muffal; nagyon izgatott*) Majd hagyom, hogy ez az ember elállja az utamat. Azért áll ott lenn, mi, hogy elállja az utamat?!

GERARDO (*felugrott*) Helene!

HELENE Hisz tudtad, hogy még eljövök!

INAS (*a nyitva maradt ajtóban, az arcát fogva*) Megtettem, ami tőlem tellett, kamaraénekes úr, de a hölgy...

HELENE Megpofozott!

GERARDO Helene!

HELENE Csak nem hagyom, hogy inzultáljanak?!

GERARDO (*az inashoz*) Elmehet.

Az inas el

HELENE (*muffját a párnásszékre teszi*) Nem tudok tovább nélküled élni. Vagy magaddal viszel, vagy megölöm magam.

GERARDO Helene!

HELENE Megölöm magam! Elvágod az életidegeimet, ha eltávolítasz magadtól. Se agyam, se szívem. Nem élek túl még egy olyan napot, mikor nem láthatlak, mint tegnap. Ehhez nem vagyok elég erős. Kérlek, Oskar, vigyél magaddal! Az életemre kérlek!

GERARDO Nem tehetem.

HELENE Azt teheted, amit akarsz! Hogyne akarhatnád! Ha elhagysz, végem van. Ezek nem szavak; nem fenyegetlek; ez így van! Olyan biztosan tudom, ahogy itt érzem a szívemet. Halott vagyok, ha nem vagy többé az enyém. Ezért vigyél magaddal! Emberi kötelességed! Ha csak rövid időre is.

GERARDO Becsületszavamat adom, Helene, nem tehetem. Becsületszavamat adom rá.

HELENE Meg kell tenned, Oskar! Akár tudod, akár nem, viselned kell a cselekedeteid következményeit. Ragaszkodom az életemhez, és te

meg az életem egyik vagy két. Vigyél magaddal, Oskar! Vigyél magaddal, ha nem akarsz a véreget ontani!

GERARDO Emlékszel, mit mondtam az első napon e négy fal között?!

HELENE Persze, persze, de mit segít az rajtam?

GERARDO Hogy érzelmekről kettőnk között szó sem lehet?

HELENE Mire megyek én ezzel?! Hisz nem tudtam, mi egy férfi, mielőtt megismertelek! Te tudtad, hogy ez lesz a vége! Különben nem ígértetted volna meg velem, hogy nem rendezek búcsújelenetet. És mit meg nem ígértem volna, ha kéred! Megöl az ígéretem. Ellopod az életemet, ha itthagysz!

GERARDO Nem vihetlek magammal!

HELENE Ó, Istenem, tudtam előre, hogy ezt fogod mondani. Tudtam, mikor ide jöttem. Hisz ez oly természetes! Ezt mondd mindenkinek. És miért volnék én különb! Egy vagyok a százak közül. Nő vagyok, mint a többi millió. Ezt mind tudom. De én beteg vagyok, Oskar! Halálosan beteg vagyok! Belebetegedtem a szerelembe! Közelebb vagyok a halálhoz, mint az élethez! Ez a te műved, és megmenthetsz, anélkül, hogy áldozatot hoznál, anélkül, hogy terhet vennél a nyakadba. Miért nem vagy képes rá?!

GERARDO *(minden szót külön hangsúlyozva)* Mert a szerződés megtiltja, hogy megnősüljek, vagy hogy nők kíséretében turnézzam.

HELENE *(hüledezve)* Ki tilthatja ezt meg neked?!

GERARDO A szerződés.

HELENE Nem szabad...?

GERARDO Nem szabad megnősülnöm, mielőtt le nem jár az érvénye.

HELENE És nem szabad...?

GERARDO És nem szabad nők kíséretében utaznom.

HELENE Ezt nem értem. Ki az ördög törődhetik ezzel?

GERARDO Az impresszárióm.

HELENE Az impresszáriód? Mit félt?

GERARDO Az üzletét.

HELENE Mert árthatna a hangodnak?

GERARDO Igen.

HELENE De hisz ez gyerekség! Árthat a hangodnak?

GERARDO Nem.

HELENE És hisz az impresszáriód ebben az ostobaságban?

GERARDO Nem, nem hisz benne.

HELENE Ezt nem értem. Fel nem foghatom, hogy egy... tisztességes ember hogy írhat alá ilyen szerződést!

GERARDO Elsősorban művész vagyok, és azután ember!

HELENE Igen, az vagy. Nagy művész! Kiváló művész! Hát nem érted, mennyire szeretlek! Ez az egyetlen, amit okos ember létedre nem tudsz felfogni! Mindaz, ami most megvetendőnek tüntet fel a szemedben, abból a tényből fakad csupán, hogy benned találtam meg az első embert, akit felettem állónak érzek, és akinek tetszenem egyedüli törekvésem. Összeszorítottam a fogamat, hogy észre ne vehesd, mit jelentesz számomra, mert féltem, hogy megunhatsz. De tegnap olyan lelkiállapotba kerültem, amelyet nincs az a nő, aki elviselne. Ha nem szeretnék olyan örülten, Oskar, többre tartanál. Ez a szörnyű benned, hogy megveted azt a nőt, aki egy egész világot tart nagyra benned! Én már nem jelentek magamnak semmit, üres semmi vagyok csak magamnak. És most, hogy a szenvedélyed kiégett, itt akarsz hagyni! Magaddal viszed az életemet, Oskar! Vidd magaddal még ezt a húst és vért is, a tiéd volt, ha nem akarod, hogy elpusztuljon!

GERARDO Helene!...

HELENE Szerződések! Mit neked a szerződések! Hát van olyan szerződés, amit ne lehetne kijátszani! Miért köt az ember szerződést! Ne fegyverként használd a szerződésedet, hogy megölj vele! Nem hiszek semmiféle szerződésben! Hadd menjek veled, Oskar! Meglátod, mer-e egy árva szót is szólni az impresszáriód szerződésszegésről. Nem fog merni, ismerem az embereket. És ha mégis, akkor is ráérek még meghalni.

GERARDO De nekünk nincs jogunk egymáshoz, Helene! Neked ugyanúgy nem áll módodban követni engem, ahogy én sem vállalhatok ilyen felelősséget. Én nem vagyok a magamé; én a művészetemé vagyok...

HELENE Hagyj békében a művészeteddel! Mit törődöm én a művészetteddel! Belekapaszkodtam a művészetedbe, hogy észrevégy. Hát arra teremtett az Isten olyan embert, mint te, hogy minden este paprikajancsit csináljon magából? Nem szégyelled magad, hogy még büszkélkedsz is vele! Látod, én túlteszem magam azon, hogy művész vagy. Mit el nem néz az ember egy ilyen félistennek, mint te! Ha fegyenc volnál, Oskar, akkor sem éreznék másképp irántad! Hisz nem vagyok

többé ura önmagának! Porba feküdnék előtted, ahogy most fekszem! Könyörögnék az irgalmadért, ahogy most könyörgök! Beléd pusztulnék, ahogy máris beléd pusztultam! Farkasszemet néznék a halállal, ahogy most is farkasszemet nézek vele!

GERARDO (*nevetve*) Te, Helene, farkasszemet a halállal! Olyan nők, akik úgy értenek az élet élvezéséhez, mint te, nem ölik meg magukat. Te nálam is jobban tudod, mit ér az élet. Sokkal jobban vagy megszerkesztve, semhogy eldobnád magadtól az életet. Mások követnek el ilyesmit – félemberek, törpék –, akikkel mostohán bánt a természet. HELENE Oskar, hiszen én nem azt mondtam, hogy agyonlövöm magam! Mikor mondtam én azt? Honnan is venném a bátorságot hozzá! Azt mondom, meghalok, ha nem viszel magaddal, meghalok, ahogy betegségben hal meg az ember, mert csak akkor élek, ha nálad vagyok! Tudok élni minden nélkül – otthon nélkül, gyerek nélkül, csak nélküled nem, Oskar! Nem tudok nélküled élni!

GERARDO (*szorongva*) Helene... ha most nem csillapodsz le! Rettenetes kényszerhelyzetbe hozol! Tíz percem van még. Nem hivatkozhatom force majeure-ként erre a jelenetre, amelyet itt rendezel nekem! Semmiféle bíró előtt nem igazolhatom magam a felindulásoddal. Még tíz percet szentelhetek neked! Ha ezalatt nem csillapodsz le, Helene... ebben az állapotban nem hagyhatlak magadra!

HELENE Hadd lásson itt feküdni az egész világ!!

GERARDO Gondold meg, mit kockáztatsz ezzel!

HELENE Mintha volna még mit kockáztatnom!!

GERARDO Társadalmi állásodat veszítheted el!

HELENE Téged veszíthetlek el!!

GERARDO És a hozzátartozóid?

HELENE Senki máshoz nem tartozhatom, csak hozzád!

GERARDO Én azonban nem tartozom hozzád!

HELENE Nincs más vesztenivalóm, csak az életem!

GERARDO És a gyermekeid?!

HELENE (*felugorva*) Ki rabolta el tőlem őket, Oskar?! Ki rabolta el tőlem a gyermekeimet?!

GERARDO Hát én kínálkoztam fel neked?!

HELENE (*felfokozott szenvedélyességgel*) Nem, nem! Ezt ne hidd! Én vettem magam a nyakadba, és a nyakadba vetném magam ma is! Sem

férj, sem gyerek nem tarthatna vissza! Ha meghalok, akkor legalább éltem, Oskar! Éltem általad! Neked köszönhetem, hogy magamra ismertem! Ezt neked köszönhetem!

GERARDO Helene... hallgass meg nyugodtan...

HELENE Igen, igen.. még tíz perc...

GERARDO Hallgass meg nyugodtan...

Mindketten a kanapén

HELENE (*rámeredve*) Neked köszönhetem...

GERARDO Helene...

HELENE Hisz azt nem is akarom, hogy szeress! Csak hogy egy levegőt szívhassak veled!...

GERARDO (*nagy erőfeszítéssel küzdve önuralmáért*) Helene... olyan emberre, mint én, nem alkalmazhatóak a polgári fogalmak. Európa minden országában ismertem társasági nőket. Rendeztek nekem búcsújeleneteket is, de végül is azok tudták, mivel tartoznak állásuknak. Ilyen érzelemkitöréssel, mint a tiéd, még nem találkoztam életemben. Helene... mindennap megkörnyékez a kísértés, hogy ezzel vagy azzal a nővel visszavonuljak valamilyen idillikus Árkádiába. De az embernek megvannak a maga kötelességei; neked ugyanúgy megvannak a magad kötelességei, mint nekem; és a kötelesség a legfőbb parancsolat...

HELENE Azt bizony én most jobban tudom, Oskar, mi a legfőbb parancsolat!

GERARDO Ugyan micsoda? Talán a szerelmed irántam?? Mindegyik ezt mondja! Amit egy nő el akar érni, azt jónak mondja, és aki nem igazodik hozzá, az rossz ember. Ezt a komédiaírók okozzák. Hogy telt házuk legyen, feje tetejére állítják a világot, és nagylelkűségnek mondják, ha egy nő családot és gyermekeket romlásba dönt, és érzéki gyönyörök nyomába ered. Én is szívesen élek úgy, mint a gerlice. De mióta a világon vagyok, elsősorban mindig a kötelességemre hallgattam. Mikor aztán alkalom kínálkozott, kétségkívül nem tartóztattam magam. De aki nem teljesíti a kötelességét, annak nincs joga, hogy akár csak a legkisebb követeléssel is lépjen fel másokkal szemben.

HELENE (*elfordulva, álmodozó hangon*) Ez nem támasztja fel a halottat...

GERARDO (*idegesen*) De, Helene, én vissza akarlak adni az életnek! Vissza akarom adni neked, amit feláldoztál nekem! Vedd el, az isten szerelmére! Az ördögbe is, nem olyan sok! Helene, hogy alacsonyodhatik le egy nő ilyen szégyenletesen! Hol az önérzeted! Micsoda megvetéssel utasítottál volna rendre, ha beléd szerettem, ha féltékenykedni kezdtem volna! Mi vagyok én a te társaságod szemében! Olyasvalaki, aki minden este paprikajancsit csinál magából! Helene, képes lennél olyan férfiért lemészárolni magad, akit száz nő szeretett már előtted, akit száz nő fog még szeretni utánad, anélkül, hogy egy pillanatra is zavartatnák magukat kényelmükben! Hát nevetségessé tegyen ember és Isten előtt melegen kiontott véred?

HELENE (*elfordulva*) Tudom jól, hogy szörnyűséget kérek tőled, de... mi mást tehetnék...

GERARDO (*nyugtatólag*) Neked adtam, Helene, amit adhattam. Nincs az a hercegnő, akinek több lehetnék, mint neked voltam. Halálosan boldogtalanná tehetnék még legföljebb. Most engedj szabadon! Megértem, milyen nehezedre esik, de... gyakran fél az ember, hogy meg kell halnia. Én is gyakran reszketek az életemért... Épp elég ingerlékennyé teszi a művészt hivatása! Nem is hinné az ember, milyen hamar elmúlik az ilyesmi. Törődj bele, Helene, hogy az életünk csupa véletlen. Hisz nem azért kerestük egymást, mert szerettük egymást; megszerettük egymást, mert egymásra találtunk! Még egymás keresztnévét sem kérdeztük meg... (*A vállát vonogatja*) Viseljem a cselekedeteim következményeit, Helene? Igazán felrónád, hogy nem utasítottalak el, mikor eljöttél ide azzal az ürüggyel, hogy hallgassam meg a hangodat? Ennél te sokkal többre tartod vonzerődöt; sokkal jobban ismered magad; ennél te sokkal büszkébb vagy a szépségedre. Nem voltál-e tökéletesen biztos a győzelmedben, mikor bejöttél ide?

HELENE (*elfordulva*) Mi voltam én egy hete! És mi... mi vagyok most!

GERARDO (*nagyon tárgyilagos hangon*) Helene, tedd fel a kérdést te magadnak: milyen választása marad egy férfinak ilyen helyzetben. Téged a város legszebb nőjének tartanak. Mord tuskó hírét keltsen magamnak, mint művész, aki négy fala között minden hölgylátogató elől elzárkózik? A második eshetőség, hogy fogadlak, és úgy teszek, mintha nem érteném, mit akarsz tőlem. Így teljesen érdemtelenül tökfilkó hírébe keverednék. Harmadik eshetőség: – de ez roppant ve-

szélyes! – mindjárt első látogatásodkor közlöm veled nyugodt, udvarias hangon ugyanazt, amit most mondok el. Ez azonban nagyon veszedelmes dolog! Mert eltekintve attól, hogy te sértő hangon tüstént azt válaszolod nekem, hogy hiú, beképzelt hólyag vagyok, egészen fura színben tüntethet fel, ha kitudódik. És mi a következménye a legjobb esetben, ha visszautasítom a felkínált kegyet? Hogy megvetendő, tehetetlen játékszerré válok a kezekben, női élcélődésed céltáblájává, madárijesztővé, akit tetszésed szerint büntetlenül ugrathatsz, gúnyolhatsz, az örülésig ingerelhetsz, és kínpadra vonhatsz. Mondd meg, Helene, te magad: mi mást tehettem volna?

Helene rámered, segítségért esedező tekintettel körülnéz, megborzong, és szavakat keresgél

Ilyen esetben csak egyet tehetek: vagy olyan ellenséget szerzek, aki megvet, vagy olyat, aki... legalább tisztel. És (*Helene haját simogatva*) Helene! Nem teszi ki magát az ember annak, hogy megvesse olyan elismerten szép asszony, mint te. Hát képes volna még kérlelni a büszkeséged, hogy vigyelek magammal?

HELENE (*könnyek árját ontva*) Ó, Istenem, ó, Istenem, ó, Istenem... GERARDO Társadalmi állásod tette lehetővé, hogy provokálj. Te éltél vele. Ezt vehetem tőled a legkevésbé zokon. Tőlem viszont ne vedd zokon, ha szeretném megvédeni a jogaimat. Férfi nem lehet nőhöz őszintébb, mint én voltam hozzád: megmondtam neked, hogy érzelmekről köztünk szó sem lehet. Megmondtam neked, hogy a hivatásom megakadályoz abban, hogy lekössem magam. Megmondtam neked, hogy ma ér véget a vendégszereplésem...

HELENE (*felemelkedik*) Zúg a fejem! Csupa szó, szó, szó, szó! De (*szívéhez és torkához kap*) itt fojtogat valami, és itt is fojtogat valami! Oskar, a helyzet komolyabb, mint gondolod!... Egy nő, mint én, többé-kevésbé... Én teljesítettem a kötelességemet, két gyermeknek adtam életet. Mit szólnál... mit szólnál, Oskar, ha holnap fognám magam, és valaki mást tennék ugyanolyan boldoggá, amilyen te voltál velem! Mit szólnál ehhez, Oskar!... Mondd!!!... Beszélj!!!

GERARDO Semmit... (*Az órájára néz*) Helene...

HELENE Oskar! (*Térdén állva*) Életért könyörgök hozzád! Életért!

Utoljára kérlek! Cserébe kérj, amit akarsz! Csak azt ne! Csak a halált ne! Nem tudod, mit teszel! Nem vagy eszednél! Nem vagy ura önmagadnak! Utoljára! Megvetsz, mert szeretlek! Múlik az idő, siess! Ments meg! Ments meg!

GERARDO (*erőnek erejével felállítja*) Halgass egy szóra! Hallgass egy szerető szóra...

HELENE (*magában*) Hát legyen!

GERARDO Helene, hány évesek a gyerekeid?

HELENE Egyik hat, a másik négy.

GERARDO Mind a kettő leány?

HELENE Nem.

GERARDO A négyéves fiú?

HELENE Igen.

GERARDO A hatéves kislány?

HELENE Nem.

GERARDO Mindkettő fiú?

HELENE Igen.

GERARDO Nem sajnálod őket?

HELENE Nem.

GERARDO Milyen boldog volnék, ha az enyémekek lennének! Helene... Nem akarod rám bízni őket?

HELENE De igen.

GERARDO (*félíg tréfálkozva*) Ha most én ugyanolyan igényes lennék, mint te... és a fejembe venném: ezt és ezt a bizonyos nőt szeretem, és senki mást nem tudok szeretni! Feleségül nem vehetem. Magammal nem vihetem. Utaznom kell. Mitévő lennék akkor?

HELENE (*mostantól fogva egyre nyugodtabban*) Igen, igen. Persze. Megértlek.

GERARDO Hidd el, Helene, rengeteg olyan férfi van még a világon, mint én. Egyáltalán nem vagyok én olyan pompás férfitárgy!! Legyen a találkozásunk figyelmeztetés a számodra. Azt mondod, nem tudsz nélkülem élni. Hány férfit ismersz tulajdonképpen? Minél többet ismersz, annál inkább csökken az értékük. Akkor aztán egyikük miatt te sem leszel öngyilkos. Nem tartod őket többre, mint én a nőket.

HELENE Te magadfajtajúnak tartasz engem. De én nem vagyok az.

GERARDO Egész komolyan beszélek, Helene. Senki sem szereti ki-

zárólag ezt vagy azt a meghatározott embert a tökfilkókon kívül, akik csak egyvalakit ismernek. Mindenki a maga fajtáját szereti, akit bárhol meglel, mihelyt kiismeri magát.

HELENE És ha rátalál az ember a maga fajtájára, abban is mindig biztos lehet, hogy viszonzszeretik?

GERARDO Nincs jogod, Helene, hogy panaszkodj a férjedre! Miért nem ismerted magad jobban! Minden fiatal lány szabadon választhat. Semmiféle földi hatalom nem kényszeríthet egy leányt arra, hogy olyan férfié legyen, aki nem tetszik neki. Nem lehet erőszakot elkövetni nőkön. Ez képtelenség, amit csak azok a nők akarnak elhiteni a világgal, akik ilyen vagy olyan anyagi előnyökért eladták magukat, és utólag szeretnének szabadulni a kötelezettségektől.

HELENE *(mosolyogva)* Megszegik a szerződést?

GERARDO *(megdöngetve a mellét)* Ha én eladom magam, akkor legalább becsületes emberrel van dolguk!

HELENE *(mosolyogva)* Aki szerelmes, az nem becsületes?

GERARDO Nem! A szerelem átkozottul polgári erény! A paraszt akarja, hogy szeressék, aki a feleségét az ökörrrel együtt befogja az eke elé. A szerelem az otthon ülők és a gyávák menedéke! A nagyvilágban, ahol én élek, minden embernek megvan a maga elismert reális értéke. Ha ketten összeállnak, pontosan tudják, mennyire tartásuk a másikat. És ehhez nincs szükségük szerelemre!

HELENE *(még egyszer szelíden kérlelve)* Nem akarsz hát bevezetni a nagyvilágodba?

GERARDO Helene, odaadnád életed egész boldogságát és a tiéd boldogságát valamilyen múló gyönyörért?!

HELENE Nem.

GERARDO Megígéred hát, hogy most nyugodtan hazatérsz a tiédhez?

HELENE Igen.

GERARDO Hogy nem halsz meg – úgy sem, ahogy egy betegségbe hal bele az ember?

HELENE Igen.

GERARDO Megígéred ezt nekem?

HELENE Igen.

GERARDO Helene!

HELENE Igen. Mit akarsz még! ~~Megígérem~~

GERARDO Hogy nyugodtan elutazhatom?

HELENE *(feláll)* Igen.

GERARDO Még egy csókot?

HELENE Igen... igen... igen... igen...

GERARDO *(miután hosszasan összevissza csókolta)* Egy év múlva, Helene, újra itt énekelek.

HELENE Egy év múlva! De boldog vagyok!

GERARDO *(érező szívtel)* Helene!

Helene megszorítja a kezét, felveszi a muffját a székről, előhúzza egy revolvert, föbe lövi magát, és összecsuklik

Helene! *(Előretántorog, visszatántorog, és lerogy egy székbe)* Helene!

Szünet

TIZEDIK JELENET

Az előbbieket, a liftesfiút, Müller szállodás, a szállodai inas

LIFTESFIÚ *(belép, Gerardóra és Helenére néz)* Kamaraénekes úr!

Gerardo nem mozdul. A liftesfiú odalép Helenéhez

GERARDO *(felugrik, az ajtóhoz rohan, Müller szállodásba ütközik. Előrerángatja)* Küldessen a rendőrségre! Tartóztassanak le! Ha elutazom, nem vagyok ember, ha itt maradok, tönkre vagyok téve, megszegtem a szerződésemet! *(Az órájára néz)* Még egy percem és tíz másodpercem van. Gyorsan. Előbb tartóztassanak le!

MÜLLER Fritz, az első rendőrért!

LIFTESFIÚ Igenis, Müller úr!

MÜLLER Fuss, ahogy csak bírsz!

A liftesfiú el

(Gerardóhoz) Ne nyugtalankodjék, kamaraénekes úr. Ilyesmi előfordul nálunk.

GERARDO (letérdel Helene mellé, megfogja a kezét) Helene!... Még él! Még él! Ha letartóztatnak, az force majeure-nek számít! Hol vannak a bőröndjeim?! Lenn áll a kocsi?

MÜLLER Húsz perce, kamaraénekes úr! (Az ajtóhoz megy, és beengedi a szállodai inast, aki levisz egy bőröndöt)

GERARDO (Helene fölé hajolva) Helene! (Magában) Nem árthat ez nekem! (Müllerhez) Tulajdonképpen hívatott orvost?

MÜLLER Azonnal telefonáltattam az orvosnak. Bizonyára rögtön itt lesz.

GERARDO (Helene háta alá nyúl, és félig felemeli) Helene! Nem ismersz meg már, Helene! Minden pillanatban itt lehet az orvos! A te Oskarod, Helene!... Helene!!

LIFTESFIÚ (a nyitva maradt középső ajtóban) Sehol sincs rendőr.

GERARDO (mindenről megfeledkezve felugrik, Helenét visszaejti a szőnyegre) Nekem holnap este Brüsszelben a Trisztánt kell énekelnem! (Különböző bútordarabokat fellökve kirohan középén)